

Оксана САПЕЛЯК

ПРО ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ ЗАРОБІТЧАН У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Годованська О. Новітня українська діаспора. Трудові мігранти в Італії, Іспанії та Португалії / О. Годованська. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2011. — 191 с.

Міграції — не нове явище в сучасній історії українського народу. Воно, звісно, не «вибухнуло» раптово із розпадом Радянського Союзу, як іноді інтерпретується в ЗМІ. Масові депортації, заслання, згодом планомірні щорічні переміщення української молоді (скажімо, обов'язкова праця «за спрямуванням» випускників вищих навчальних закладів), сезонна трудова міграція на будівництво готелів, вокзалів, колгоспних ферм, елеваторів тощо протягом 60—70-х рр. ХХ ст. в Росії, Узбекистані, Казахстані, Литві, Естонії та інші країни, що входили до складу СРСР, не вважалися еміграцією. Хоч саме ця міграція досягла гігантського розмаху. Тільки за 1968—1970 рр. з України виїхало 552 тис. осіб, майже стільки ж прибуло в Україну з Росії (підраховано за: *Итоги Всесоюзной переписи населения. 1970 год.* — Москва, 1974. — Т. VII. — С. 184). Власне, нинішня складна політична ситуація в Україні у великій мірі — наслідок послуговування Компартії міграцією як потужним інструментом у втіленні ідеї «творення єдиного радянського народу». Коли про певне явище не ведеться мова, то його й «немає». Отже, проблеми міграції цього періоду не могли підніматися взагалі, не те що досліджуватися в науці. Водночас мешканці 1/6 земної кулі, перебуваючи за «колючим дротом» системи, не мали права перетнути кордони цієї квазідержави. Тому після розпаду Союзу, коли появилася можливість вільно пересуватися не тільки в напрямі Сходу та Півночі, але й Заходу та країн Америки, і українці скористалися цією можливістю, проблеми виїзду за кордон почали широко обговорюватися як нове явище. Причому ця еміграція названа «четвертою хвилею», хоч вона «четверта» стосовно її західного напрямку. Досі не знайшлося назви для трудової еміграції 50—90-х рр. ХХ ст., внаслідок якої величезне число українців мешкає в державах колишнього Союзу. Щоправда, новизна еміграції за останні 20 років виявилася не тільки в напрямі міграцій, а й зустрічі української людини з іншими (не радянською) культурами, ментальністю, правопорядками, стосунками між людьми. Крім того, тільки в умовах незалежності України ці питання стали предметом широкого обговорення.

Здебільшого автори публікацій висловлювали негативну оцінку виїзду українців на заробітки. Дійсно, пострадянська еміграція в перші її роки носила хаотичний, невпорядкований характер. Часто люди ще наприкінці ХІХ ст., довіряючи рекламі, потрапляли в лабеті «торговців живим товаром». У публікаціях

насамперед з'ясувалися економічні аспекти наслідків міграції, піднімалися питання, як стримати відтік українців за межі країни. Про державну допомогу емігрантам, на жаль, довгий час не йшлося. Тільки 2009 року було прийнято закон про еміграцію. Українська держава почала укладати угоди з країнами світу про легальне перебування в них українських заробітчан. Врешті виникла необхідність не поверхового емоційного, а глибокого наукового підходу до вивчення життя емігрантів, їх потреб та запитів.

Серйозно питаннями сучасної української еміграції почали займатися в Інституті народознавства НАН України. Група вчених сектору етносоціальних досліджень Інституту разом з Міжнародним Благодійним Фондом «Карітас України» проводить дослідження нинішньої української трудової міграції у країнах Європейського Союзу та Росії. Видано ряд цінних праць, в яких проаналізовано соціологічно-статистичний аспект проблеми, правове регулювання міграційних процесів як в Україні, так і в Європейському Союзі, становлення спільнот Української Греко-Католицької Церкви та ін. Наукова розвідка «Новітня українська діаспора: трудові мігранти в Італії, Іспанії та Португалії» кандидата історичних наук Оксани Годованської (відділ етнології сучасності Інституту народознавства НАН України) розширює вже існуючі межі трактування міграції головно в економічній та політико-правовій площині. Етнологічні методи вивчення дають можливість авторці поставити в центр проблеми конкретну людину-мігранта з його досвідом, уявленнями, почуттями, його діями заради досягнення своїх цілей, врешті, окреслити ті цілі, розкрити повсякденні турботи заробітчанина. З цього огляду робота важлива й актуальна не тільки в науково-теоретичному, а й практичному аспектах, оскільки допомагає подолати усталені в ЗМІ стереотипи щодо емігрантів.

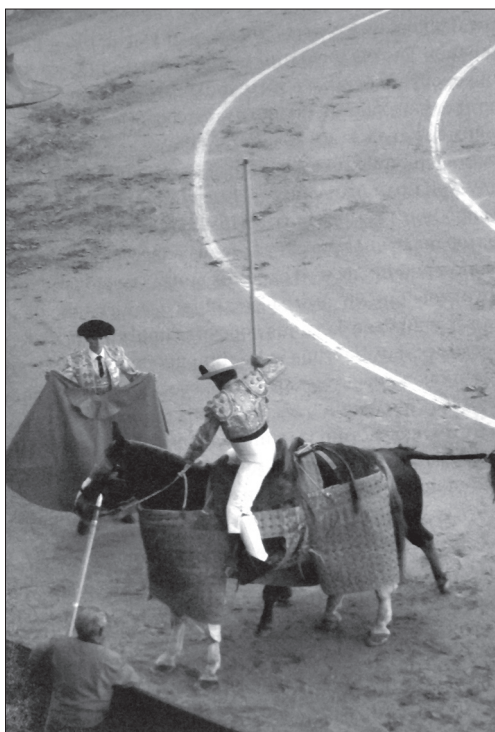
Треба наголосити, що авторка монографії виявила обізнаність з особливостями міграційних потоків у східному та західному напрямках, що детермінувало всебічне розкриття причин, передумов процесу в один з найактивніших його періодів кінця ХХ — початку ХХІ ст. Вчена слушно обмежила свій розслід трьома країнами Європи, в яких формується новітня українська діаспора, враховуючи вплив «суспільних змін і тенденцій» у цих країнах, що сприяли припливу українських заробітчан. Власне, сам про-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 5 (107), 2012

цес зародження українських спільнот у названих державах, оскільки тут не було значної діаспори, сформованої попередніми хвилями еміграції, — становить, безперечно, неабиякий науковий інтерес. Оксана Годованська детально зупиняється на важливому питанні працевлаштування заробітчан, ана-

лізуючи причини попиту на той чи інший фах, характер роботи не лише в країні загалом, а в окремих регіонах кожної з держав. Читач знайде відомості про те, де, хто з українців розпочав власну підприємницьку справу. Скрупульозно зібрані дані про діяльність українських громад, їх духовне життя, розв'язування гострих питань освіти дітей тощо.

Оксана Годованська ретельно опрацювала існуючу наукову літературу на цю тему, що дало змогу їй порівняти нинішню українську діаспору з попередніми. При цьому слухні її висновки про суттєву відмінність сучасної еміграції, яка володіє більшими комунікативними можливостями як між собою, так і співвітчизниками в рідному краї, головно ж — вони, наші сучасники, мають власну державу, до якої можуть апелювати. Авторка опрацювала архівні матеріали: Інституту народознавства НАН України, Українського центру соціальних реформ Держкомстату України, Міжнародного Благодійного Фонду «Карітас України», соціологічні дослідження, українську періодику, офіційні сайти громадських організацій, суботніх шкіл, посольств України в Італії, Іспанії та Португалії, церковних громад, правозахисних організацій в досліджуваних країнах. Учена використовує в праці матеріали, які вона збрала сама: інтерв'ю з емігрантами, котрі повернулися в Україну, зразки поетичної творчості заробітчаних, яких, за висловлюванням однієї з емігранток, «коріння живить Україна».

Добре продумана, струнка структура монографії. Праця складається із вступу, двох розділів, висновків та додатків. У першому розділі «Особливості зовнішніх міграційних потоків» Годованська проаналізувала зібрані нею фактологічні дані чисельності українських заробітчаних у кожній із країн, їх правовий статус (легальна/нелегальні), запити на ринку праці, регіональні особливості в названих державах, зв'язки емігрантів з Батьківщиною тощо. Тобто вчена подала розгорнуту картину матеріальних умов життя, потреб іммігрантів, їх скрути та успіхів. Другий розділ «Об'єднання українських трудових мігрантів» присвячений аналізу початків зародження нових українських діаспор у світі: їх об'єднання в спільноти головним чином, як і попередні історичні діаспори, навколо Церкви; збереження рідної національної культури, мови; організація в надто обмежений від роботи час тематичних вечорів, презентацій книг, художніх виставок, зустрічей; відзначення українських державних свят, встановлення пам'ятних знаків; заснування танцювальних і пісенних ансамблів та їх участь у міжнародних фестивалях, при цьому обов'язково в українських народних строях. Авторка робить висновок про те, що Україна для іммігрантів «виступає могутнім культурним ресурсом для підтримки чуття єдності на чужині». Цінні висновки Оксани Годованської

стосовно проблеми двох сучасних «емігрантських ідеологій». Одна з них «радянська», згідно з якою всі іммігранти з країн, які колись входили до складу Радянського Союзу, мають «триматися разом». Відтак в одній школі можуть навчатися діти різних націй (росіяни, білоруси, українці...), а навчання, звісно, повинно здійснюватися російською мовою. Новостворені українські громадські організації виступили категорично проти «радянського інтернаціоналізму», заснувавши школи з українською мовою навчання. Тобто дослідження Оксани Годованської переконливо доводить, що сучасна українська еміграція, яка опинилася за межами Батьківщини, незважаючи на зазначені в праці численні труднощі, зберігає свою релігійну та національну ідентичність.

Наукове значення праці «Новітня українська діаспора» Оксани Годованської полягає не тільки в

тому, що вона досліджує шляхи формування сучасної української діаспори, але й обґрунтувала основні її національні маркери, збирила та ввела в науковий обіг новий етнологічний матеріал, простежила серйозні переміни в міграційній сфері, видозмінюванні міграційного потоку, перелом у свідомості соціуму до самого явища міграції, усвідомлення важливості цього процесу для соціально-економічного становища окремих родин і розвитку країни в цілому, вирішення проблем у сфері трудового балансу.

Треба сказати, що монографічна праця «Новітня українська діаспора» молодій вченій — завершене, оригінальне і цінне наукове дослідження. Окрім важливості з наукової точки зору, книга має практичне значення. Матеріали роботи потрібні викладачам і студентам гуманітарних вишів, особливо етнологам, історикам, політологам.